

WŁODZIMIERZ WYSOCZAŃSKI

ORCID: 0000-0003-3516-3240

Uniwersytet Wrocławski

Z badań frazeologii we współczesnej prasie katolickiej. Frazeologia w tygodniku „Niedziela”

Od słowa do życia...
„Niedziela” 2014, nr 8

Przegląd ukazującego się od 1926 roku tygodnika „Niedziela” pozwala dostrzec różne pod względem stopnia związania połączenia wyrazowe, w tym liczne związki ustalone — frazeologizmy, wykorzystywane są też przysłowia (por. np. *książki leżą, drzemią i czekają; wiara bez obciachu; ponieść dalej słowa Papieża; walczący z wiatrakami; cenniejsza niż złoto; żyjący na bakier z prawem Bożym; wobec owych dwóch kamieni młyńskich, które próbują zetrzeć na proch wszystko to, co jest pomiędzy*).

Niniejsze przedstawienie frazeologii w tygodniku katolickim „Niedziela” (w świetle analizowanych numerów za lata 2011–2017) stanowi kontynuację naszych badań frazeologii we współczesnej prasie katolickiej i szerzej — religijnej (zob. Wysoczański 2015: 155–169; Wysochan’ski 2017: 37–44). Omówienie pozwoli naświetlić obecność frazeologii w dwóch zasadniczych wymiarach. Z jednej strony chodzi o kwestię korzystania z zasobu frazeologicznego polszczyzny, ściślej — scharakteryzowanie aspektów i sposobów wprowadzania frazeologizmów (odnośnie do badań frazeologii w prasie pod tym kątem zob. Bąba 1980: 5). Z drugiej zaś strony dociekania poprzez naświetlenie specyfiki stosowania i kontekstów występowania frazeologii zmierzać będą do wyjawienia istotnych sfer tematyczno-treściowych w ujęciu interpretacyjnym przez pryzmat frazeologii, jako że frazeologizmy są nie tylko „powszechnie uznawane za jednostki charakterystyczne dla danego języka, decydujące o jego swoistości, odrębności”, ale „również z tego powodu przypada im ważne miejsce wśród faktów wykorzysty-

wanych do rekonstrukcji językowego obrazu świata” (Pajdzińska 2006: 22). Wyprowadzone z dokonanych rozważań ustalenia mogą stać się oparciem ideowym dla ujęć frazeologii we współczesnej prasie katolickiej.

Wprowadzanie frazeologizmów

Frazeologia w uwzględnianym tygodniku jest obecna różnorodnie w kilku aspektach. Najbardziej adekwatne (jeśli można tak to ująć) ze względu na katolicki profil tygodnika jest występowanie w nim frazeologii biblijnej i szerzej — określanej jako religijna. Przegląd analizowanych numerów pisma ujawnia, że frazeologia biblijna pojawia się rzadko, zwykle nie w formie cytacji, a w postaci zmodyfikowanej, por. *Sól ziemi* [słownikowa postać frazeologizmu¹: sól ziemi]; *strzec wiary jak źrenicy oka* [strzec kogoś, czegoś jak źrenicy oka]; *Jeśli my nie upomnimy się o prawdę — „kamienie wołać będą”* [kamienie wołać będą]. Liczniejsze są połączenia wielowyrazowe z czytelnymi nawiązaniami do określonych miejsc w Biblii, por. *gleba, na której wzrastają powołania zakonne; padają słowa na dawno przygotowany grunt; przyjął na siebie ludzki los; spadł z nieba szum; Prostujemy ścieżki dla Pana; Ziarno, które wciąż wzrasta; ziarnem jest słowo.*

Bardzo licznie występują frazeologizmy dobrze znane, powszechnie używane, por. *liczono na oko; Czas płynął i nic się nie działo; Wcześniej taka myśl chodziła mi po głowie; Zaklinanie rzeczywistości; Stare drzewa w sadzie, kwitnące bzy i jaśminy wokół ganku dzielnie trzymają straż; Pani w szkole wychwalała pod niebiosa, bo oczywiście uczyłam się też świetnie; Gdy świat się wali; Przetarła wiele szlaków; Życie nie cierpi próżni; Historia zatoczyła koło; Historia pisana na naszych oczach; Trzeba iść na całego albo w ogóle nie iść; Świadectwa naszej cywilizacji legły w gruzach; Zachowuję jednak zimną krew; politycy różnej maści; Komponuje całą duszą. Wiele związków cechuje oryginalność, świeżość, por. *spada deszcz cukierków; jak wyrzeźbić w sobie oblicze Chrystusa; Bolesne rozmowy z nadzieją; Rekolekcje, masaż duszy; serce na tronie; Ewangelia czytana z twarzy; Terapia nadziei; Chrześcijański kształt patriotyzmu; Po drugiej stronie zaległa cisza. Miała ona posmak wieczności; Marketing ducha; Holowanie duszy do portu; Otwórzmy szlabany świata; Zafoliowany świat; Rozbijanie ciszy; Uwięzione słowa. Analiza zebranego materiału poświadcza stosowanie jednostek wariantywnych, por. *recepta na rodzinę* [recepta na coś]; *Kościół ma sprawdzony „przepis” na szczęście rodzinne* [przepis na coś].**

¹ Źródła ekscerpcji kanonicznych postaci frazeologizmów: Kłosińska, Sobol, Stankiewicz 2005; Koziara 2001; Koziara 2009; Lebda 2005; Müldner-Nieckowski 2003; Skorupka 1967.

Miejsce występowania frazeologizmów

Typowe dla gatunków prasowych są miejsca występowania frazeologii w „Niedzieli”. Mianowicie pojawiają się one: na okładce, por. *Krzyż — klucz do europejskiej tożsamości*; w nagłówkach artykułów, por. *Czasy dla kutych na cztery nogi*; w podtytułach, por. *Lekarstwo z nieba*; w akapitach, por. *Nie-me wołanie o pomoc*; najliczniej w tekście artykułów, por. *dziwny ślad, który rzuca się w oczy po kilku dniach badania miejsca zbrodni; twórcy filmu wyszli obronną ręką*, incydentalnie także w nazwie stałej rubryki felietonistycznej, por. *Oko w oko*².

Uwagę zwraca występowanie dwóch (lub więcej) frazeologizmów obok siebie, por. *odcisnął na niej piętno na całe życie [ktoś, coś odciska piętno na kimś, czymś; na całe życie]*.

Forma jednostek frazeologicznych

Kolejna kwestia związana z wprowadzaniem frazeologizmów dotyczy formy związków. Związki frazeologiczne umieszczane są zarówno w niezmienionej postaci, por. *pomocna dłoń; biednemu zawsze wiatr w oczy; dzielił się z nami przeżyciami na gorąco; Niestety, proza życia wyglądała różnie*, jak też w zmienionej postaci, por. *życie szybko zgaśnie [życie czyje gaśnie]; Razy na oślepa rozdawane [bić na oślepa]; Kruche pokolenie — jakby bez przyszłości [kruche podstawy czegoś; ktoś bez przyszłości]; To właśnie ten wzmówiony nam klimat beztroskiej współpracy sprawia, że mamy mniej wyostrzone spojrzenie [klimat wokół kogoś, czegoś; przenikliwe spojrzenie; uważne spojrzenie; wyostrzona uwaga; wyostrzony wzrok]*. W zebranym korpusie materiałowym wyróżnić można kilka typów innowacji modyfikacyjnych, ściślej — innowacji modyfikujących mieszanych o charakterze gramatyczno-leksykalnym i o charakterze leksykalnym (por. Bąba 1989: 46–66; Dziamska-Lenart 2002: 39–53). Liczne są innowacje regulujące, por. *przed oczyma stają argumenty [coś staje komuś przed oczyma]*. Często spotykane są innowacje rozwijające, por. *Poruszyć niebo i ziemię, która woła o jedność [poruszyć niebo i ziemię]*, regulująco-rozwijające, por. *zachować bezpieczny umiar [zachowywać umiar]*, a także skracająco-rozszerzające, por. *Od pierwszego kliknięcia [zakochać się w kimś od pierwszego wejrzenia]*. Rzadkie są innowacje skracające, por. *Zamki na lodzie [budować, stawiać zamki na lodzie]*. Rejestrowane są innowacje wymieniające, por. *zwykły obywatel [zwykły zjadacz*

² Wskazać też należy na stosowany zabieg umieszczania jednostki frazeologicznej (w niezmienionej lub zmienionej postaci) w tytule artykułu lub akapitu, por. *Świat czeka na głos Kościoła* oraz powtórzenie jej w tekście artykułu, por. *Ludzie czekali na Eucharystię, czekali też na głos Kościoła*.

chleba]; *ślepa przemoc* [brutalna przemoc], a także ich podtyp — innowacje regulująco-wymieniające, por. *twierdzą banki i nie chcą ustąpić ani na milimetr* [nie ustępować komuś ani na krok]; *stromych ścieżkach rozumowych dociekań* [kręta ścieżka]. Wyraźnie zauważalna jest obecność innowacji regulująco-kontaminujących, por. *zapoznać się z głosami zdrowego rozsądku* [zdrowy rozsądek; słuchać głosu rozsądku]; *wbiły mi się w pamięć na całe życie* [wbić sobie coś w pamięć; na całe życie]; *natura pokazała swoją siłę* [siły natury; pokazywać, co się potrafi]. Impulsem umotywowania modyfikacji jednostek są między innymi nowe realia, na przykład komputeryzacja, por. *wykasować z pamięci wobec*: [wykreślać, wymazywać kogoś, coś z pamięci].

Nacechowanie stylistyczne

Badany materiał odzwierciedla nacechowane stylistycznie wykorzystywanych jednostek frazeologicznych, por. *A więc do Sanktuarium Jasnogórskiego, do Najlepszej Matki przynosi swoje młodzieńcze serce pełne nadziei* [poetyckie, przestarzałe: przynosić coś komuś w dani]; *mamy w Polsce największy odsetek matek pracujących zawodowo, które tę pracę wykonują z uszczerbkiem dla swojego życia rodzinnego* [książkowe: z uszczerbkiem dla czegoś]; *bogaci się motorem napędowym dobrze funkcjonującej gospodarki* [dziennikarskie: siła napędowa]; *i tak bardzo służył w Chrystusie, znalazł dla siebie pole do działania i to jakże bardzo pracowite, i to jakże bardzo skuteczne również na tym ważnym odcinku* [urzędowe, żargonowe: pole do popisu; na odcinku czegoś]; *Podkopuje się zatem fundamenty aksjologiczne, na których wznosi się gmach naszego państwa* [oficjalne: coś jest fundamentem czegoś; wznieść gmach]; *zaliczyłem pełny duchowy odlot* [młodzieżowe: pełny, pełen, totalny odjazd].

Pomnażanie zasobu frazeologicznego

Ogląd analizowanych numerów „Niedzieli” odzwierciedla frazeologizowanie się niektórych jednostek, por. *Za mało Polski w Polsce; patriotyczny akcent pielgrzymek; spotkać się z żywą historią Kościoła w Polsce i wyjątkowym świadkiem dziejów naszej Ojczyzny; Oswoić cierpienie*.

W odniesieniu do pomnażania zasobu frazeologicznego współczesnej polszczyzny należy wskazać na jednostki utworzone w oparciu o istniejące związki, por. np. *Dzieci chodziły jak trupy, trzymając się ściany* [chodzący trup], a także na drodze wykorzystania i modyfikacji związków luźnych i łączliwych, por. *okno, przez które wpada światło oraz młodzież jest oknem, przez które przychodzi na świat przyszłość; Zamknięty ogród — zamknięte serce*.

Zaobserwować można tworzenie związków w oparciu o przeciwstawność semantyczną (modyfikacje antonimiczne, zob. Majkowska 1988: 157), por. *pustelnia pulsuje ciszą* oraz *bo takie odejście [...] wyrzywa ze środka taki ból, że nawet łzy nie przynoszą ulgi* wobec frazeologizmów utrwalonych w języku: [*coś pulsuje życiem* ‘gdzieś jest tłumnie, gwarno’] oraz [*coś przynosi komuś ulgę*].

Wyraźnie zarysowują się ciągi jednostek zbudowanych w oparciu o konkretny element ośrodkowy, por. *owoce tamtego zdarzenia; owocem tych podróży były...; owoce internetowej ewangelizacji; Owocem tamtych dyskusji była adhortacja „Familiaris consortio” Jana Pawła II; dobrze przeżyta niedziela będzie owocować; przyniosło ono wiele błogosławionych owoców* [*coś daje, przynosi owoce; coś rodzi, wydaje owoce; wydać owoce; owoce doświadczenia*]; *W sekundzie dostałem skrzydeł; Chrześcijańskie skrzydła Rzeczypospolitej; Akcja Katolicka rozwija skrzydła; Wiara dodaje skrzydeł; Ona otworzyła czas Kościoła* (o Maryi); *otwierają nam niebo; Paweł VI [...] zrobił wszystko, aby świat otworzył swe serce na Chrystusa, Odkupiciela człowieka; Duchowy parasol trzeba otwierać nad głową tylko przed zakusami Złego; wiara otwiera nam drogę; otworzyli drzwi do przyszłości* [otwierać okres czego; serce czyje otwiera się czemu; otworzyć parasol; otwierać drzwi].

Interpretacja rzeczywistości przez pryzmat frazeologii

Przy założeniu, że „dobór frazeologizmów uzależniony jest ściśle od tematyki wypowiedzi prasowej” (Bąba 1980: 9) oraz że „w zasobie frazeologicznym każdego języka znajdujemy chyba najwięcej potwierdzeń tego, jak ściśle jest związany ów język z życiem społeczności, która się nim posługuje”, toteż „wielokomponentowość i — zwykle — metaforyczna (metonimiczna) geneza frazeologizmów sprzyjają utrwalaniu w nich realiów obyczajowo-społecznych, ludzkich przekonań i poglądów na świat” (Pajdzińska 2006: 61), a zwłaszcza uwzględniając katolicki charakter tygodnika — należy podejmowane zamierzenie badawcze skoncentrować jeszcze na ukazaniu uwarunkowań religijnych (a wraz z nimi — kulturowych, społecznych i innych) osadzenia frazeologizmów we współczesnych realiach i kontekstach obecnych w tak sprofilowanym tygodniku.

Odnutowywane jednostki frazeologiczne odnoszą się do rozmaitych kręgów, por. *trzeba cały czas tę wiarę sprawdzać i nad nią się pochylać; przejść obojętnie obok cierpienia; pozwoliłam dojść do głosu moim autentycznym pragnieniom; To ogromny wachlarz ludzkich spraw, nie tylko politycznych, ale ludzkich, zwyczajnych; Pożar strawił dach katedry w Sosnowcu*. Uwzględnienie właściwości zgromadzonych jednostek frazeologicznych

pozwała wyróżnić zasadnicze kręgi problemowe, z których pełniej przedstawione zostaną niżej sfera religijna oraz płaszczyzna etyczno-moralna i aksjologiczna³.

Wymiar religijny

Wyrażenie obecna i zarazem liczebna jest w tygodniku „Niedziela” frazeologia obejmująca płaszczyznę religijną. Z wielu odniesień do Boga (Osób Boskich) wskazać można na: obecność Boga: *Nie miałem wątpliwości, że to jest palec Boży*; opiekę Boga: *prowadzony ręką Boga*; Boże miłosierdzie: *człowiek, który z wiarą zanurzył się w Bożym miłosierdziu; To bycie przy Ojcu, który otula płaszczem miłosierdzia, udziela spokoju i zaspokaja pragnienie spełnienia*; Słowo Boże: *Słowo Boga trwa na wieki; Najważniejsze jest spotkanie ze Słowem, które rzeczywiście jest żywe i skuteczne, zdolne przemieniać nas, a przez to również rzeczywistość, w której żyjemy*; dary Ducha Świętego, por. *Duch Święty przynosi mu to, co jest wpisane w istotę życia, oddech, bicie serca, zmysł, smak i pragnienie*; Bożą pomoc, por. *Serce Jezusa. Koło ratunkowe dla świata*; przenikanie mocy Jezusa Chrystusa, por. *Tylko Ten, który doznał bóleści, może dotknąć przebitą ręką tajemnicy ludzkiego cierpienia*.

Podnoszona jest żywotna kwestia więzi człowieka z Bogiem: *Ważne jest, żeby nosić Boga w sercu*, także jej utrzymanie: *Najważniejsze, żeby nie zgubić Boga, żeby nie rozproszyc swojej uwagi na rzeczy tego świata, nie dać się zatopić falom subiektywnych emocji i mieć świadomość, że wszystko widzimy tylko w części, niejasno*; otwarcia się na Boga: *Postanowiłem otworzyć swoje serce na Boga*; zawierzenia Bogu: *Oddałem się w ręce Jezusa Miłosiernego*; uwrażliwienie na zerwanie relacji z Bogiem: *Dobrze, że boli serce, gdy nie ma w nim Boga*.

Wieloaspektowo przedstawiona jest kwestia wiary, a w szczególności: dochodzenie do niej: *I tak doszedłem do wiary*; zaszczepianie jej: *wszczepienie w dziecko wiary*; napełnienie nią: *Gdy wróciłem do kraju, byłem przepelniony wiarą*; trwania w niej: *żywa wiara moich rodziców i rodziny*; jej istota: *Wiara nie jest niczym zdrętwiałym, ale nieustannym poszukiwaniem*; jej wartość: *wiara otwiera nam drogę; Poza tym wiara tym osobom pomaga w trudnej służbie: jest źródłem siły, odwagi i męstwa; Wiara dodaje skrzydeł*.

Utrwalone jednostki zawierają odniesienie do Matki Boskiej: *Maryja — najjaśniejszy znak czasu*; świętych: *W służbie spalał się bez reszty, szukał dróg, by dotrzeć do wiernych, a zwłaszcza do tych, którzy się oddalili* (św. Franciszek Salezy); męczenników: *Wizyta w tym miejscu to hold dla wszystkich, którzy*

³ Sfery te zostały zarysowane we wcześniejszych naszych opracowaniach, zob. Wysoczański 2015: 155–169; Wysochan'ski 2017: 37–44.

poświęcili swe życie i zapłacili własną krwią za wierność Jezusowi. Są też odwołania do nieba: W przedsionku nieba; Brama do nieba; Głos z nieba; Osiągnięcie nieba jest naszym celem.

Naturalne niejako dla pisma o wymowie katolickiej są odniesienia do śmierci: *najistotniejsze jest, aby mieć świadomość, że jest śmierć i że ona może przyjść w każdej chwili; Każdy z nas będzie musiał kiedyś udźwignąć śmierć swoich najbliższych albo samego siebie; wieczności, życia wiecznego: Bo chcę skończyć z życiem. Tracą sens życia [...] Czy nikt im nie powiedział, że śmierć nie kończy, ale przeprowadza na drugą stronę?; Gasła, mając świadomość, że sakrament, który przyjęła, jednoczy z męką Chrystusa i przygotowuje na przejście do wieczności, także o charakterze imperatywnym: nie przegap wieczności; Wieczność trwa już dziś; zbawienia: daremny dar zbawienia; Krocząc przez pustynię życia, człowiek dostrzega oazę zbawienia; grzechu i jego odpuszczenia: Każdy grzech krzyczy i woła przeciw Niepokalanej; Tam, gdzie się wzmógł się grzech; bym to ja uświadomił sobie swoje grzechy i je przezwyciężał; Trudno duszę zostawić losowi [...] Nieraz konający nie mają już sił, by prosić Boga o miłosierdzie; nawrócenia: wielki głos wzywający nas do nawrócenia; świętości: Świętości nie da się ukryć, ona promieniuje; przepustka do świętości.*

Z wykorzystaniem frazeologii „Niedziela” ukazuje różne wymiary życia religijnego: *Religia ma to do siebie, że kontroluje się w ludzkim sumieniu i rozumie; Kiedyś doradzano Gomułce, by przestał prześladować Kościół. Wystarczyłoby, żeby doprowadził społeczeństwo polskie do dobrobytu materialnego, a ludzie przestaliby chodzić do Kościoła i dzięki temu religia umarłaby śmiercią naturalną.* Przedstawia też chrześcijaństwo i chrześcijan, między innymi pod kątem autentyczności postawy chrześcijanina: *O Maryjo [...] spraw, abyśmy nie byli chrześcijanami „na pokaz”;* chrześcijańskich podwalin Europy: *chrześcijaństwo filar Europy.*

Istotny z pozycji katolików jest ogląd Kościoła, między innymi w odniesieniu do jego założeń, obecności i posłannictwa: *By Kościół towarzyszył każdemu człowiekowi; przekonujemy się, że siłą i pięknem Kościoła jest wierność Duchowi Prawdy, a nie gonitwa za duchem czasu; przynależności do niego: To był początek wielkiej duchowej podróży, która doprowadziła mnie do Kościoła katolickiego; Moje serce jest na stałe złączone z Kościołem; jego nauczania oraz działalności ewangelizacyjnej: Jakże ważny jest tak wyrazisty i zdecydowany głos Kościoła!; Głoszenie słowa Bożego; Bo jest to kolejne przynaglenie do głoszenia realnego Jezusa, a nie znanego myśliciela, który rozdaje sakramenty, żeby ludziom ulżyć; działalność ewangelizacyjna księży w sieci ma sens; owoce internetowej ewangelizacji; jego działalności misyjnej: [Kościół] Ze swej natury jest więc misyjny: szuka człowieka, wychodzi mu naprzeciw, by głosić mu Dobrą Nowinę; Wsłuchiwał się w ich serca, które stały się dlań tak bardzo*

upragnioną ziemią misyjną; losów Kościoła powszechnego i lokalnego: Śmiem twierdzić, że owocem tych podróży były pierwsze nominacje biskupów w roku 1989 i w następnych latach na Białorusi i Ukrainie, nieco później w Moskwie i na Litwie; Ciernista droga do arcybiskupstwa poznańskiego; jego oceny: Kościołowi w Europie potrzebna jest jasna tożsamość, oparta na żywej wierze, przeżywanej w codzienności, budzącej nadzieję; jego roli i zasług: Na straży polskiej tożsamości stanął wtedy Kościół, dzięki któremu Polska nigdy nie przestała istnieć w sercach Polaków; Kościół zawsze pełnił rolę elementu łączącego Naród.

Na stronicach „Niedzieli” znajdujemy odniesienia do postaw między innymi względem nauk Jezusa Chrystusa i Kościoła: *test wierności wobec nauki Chrystusa i Kościoła; Krzyża świętego: krzyż Chrystusa jest łącznikiem między ziemią a niebem; Trudniej zagospodarować wolność, niż ją wywalczyć; obecność krzyża w przestrzeni publicznej nie narusza niczyjej wolności sumienia i wyznania.*

Frazeologia pojawia się w ukazywaniu życia w wierze, życia duchowego: *wcielajcie myśl Bożą w życie; warto w swoim życiu duchowym poszukać potencjalnych furtek, przez które może wejść do naszego serca Szatan. Chodzi o to, by tych furtek za żadne skarby nie otwierać; W ten sposób otworzyli się na duchowy wymiar życia; formacji duchowej: właściwie uformować sumienia wierzących.*

Wieloaspektowo prezentowana jest modlitwa, przede wszystkim jej znaczenie i moc: *modlitwa jest kluczem do otwarcia ludzkich serc; modlitwa jako pierwsza przychodzi wtedy do głowy; postawa modlitewna: zanurzenie w modlitwie; Jej wieczorny pacierz zwykle ciągnął się długo w noc; zasnęłam z modlitwą na ustach; modlitwa do NMP: do Matki Bożej została zaniesiona modlitwa; modlitwa różańcowa: Różańcowa tarcza; Różaniec ma ogromną siłę, jest jak armata w naszej wierze; padają codziennie strzały różańcowe w takt karabinowych strzałów powstańczych; modlitwa za innych: Bardzo dużo radości przynosi mi obejmowanie modlitwą tych, którzy o nią proszą. Akcentowane jest znaczenie śpiewu: Śpiewem sięgają nieba.*

Zobrazowane są obrzędy religijne, kult religijny, praktyki religijne, dotyczy to między innymi odpustu: *Odpust nazywany jest często czerpaniem ze skarbcza Kościoła; postu: Post otwiera serca na Boga; świętowania świąt i niedziel: dobrze przeżyta niedziela będzie owocować; katechezy: U źródeł katechezy; „karmił” dzieci nauczaniem Chrystusa; pobożności, zwłaszcza maryjności: Przykładamy ucho do murów Jasnogórskiej Góry, które przemawiają tonami odległych dziejów naszych czasów; ruchu pielgrzymkowego: Sierpień to szczyt ruchu pielgrzymkowego, pokazującego prawdziwe oblicze Starego Kontynentu; Pielgrzymka to rodzaj nałogu. Pozytywnego. Jak raz złapiesz bakcyła, nie odpuścisz; troski o właściwą postawę*

państwa: *Zwrócił uwagę, że przybywając do sanktuarium Królowej Polski, wystawieni jesteśmy na pokusę, aby potraktować je jako supermarket pocieszenia, w którym nasz koszyk, wózek sklepowy napelniamy modlitwami, prośbami o łaski.*

Zaznaczone jest korzystanie z myśli i duchowego bogactwa świętych, błogosławionych: *sięgnął do skarbnicy myśli Papieża Polaka; autor starał się odczytać bogatą myśl Papieża; W tym momencie warto przypomnieć wołanie bł. Jana Pawła II, który mówił o wyjściu na drogi światła; Czerpią w życiu codziennym z treści, które przekazuje młodzieży Ojciec Święty.*

Frazeologia jest przydatna w kreśleniu charakterystyk, prezentowaniu poglądów między innymi ludźmi Kościoła, osób duchownych, w tym papieża Jana XXIII: *Takim sposobem postępowania podbił serca rzymian; papieża Pawła VI, por. Paweł VI [...] zrobił wszystko, aby świat otworzył swe serce na Chrystusa, Odkupiciela człowieka; papieża Jana Pawła II: to wszystko promieniowało jego dobrocią. Był czytelny; Kiedy się modlił, to jakby był zrośnięty z klęcznikiem; Stawał się coraz bardziej kruchy, ale w naszych sercach zajmował coraz więcej miejsca; Temu pontyfikatowi towarzyszył cichy głos, że Papież jest człowiekiem Bożym i jego modlitewna interwencja u Boga ma szczególną wartość; papieża Franciszka: że jest to przede wszystkim wszechstronnie wykształcony jezuita, który potrafi także przemawiać do ludzkich serc; Kościołowi statecznemu, troszczącemu się o zabezpieczenie tego, co ma, Papież przeciwstawia Kościół, który powinien otworzyć się i wyjść na zewnątrz; papież Franciszek nosi w swoim sercu gorącą miłość do Matki Bożej; kardynała Stefana Wyszyńskiego: Mówił, że mają mieć ojcowskie serca i uczyć się „ascetyki otwartych oczu”, dla których nic, co ludzkie, nie jest obce; Był dla nas ojcem. Zrodził nas do wiary.*

Znaczące są odniesienia do powołania do życia zakonnego: *Cały czas zadawałam sobie pytanie: „Boże, ja, taka grzeszna, do klasztoru?!”; Autentyzm życia poświęconego Bogu pociągał swoje rodzeństwo do pójścia drogą kapłaństwa czy zakonnej konsekracji; życia konsekrowanego: Chodzi o zgłębienie w świetle prawdy rzeczywistości życia konsekrowanego w jej wielu wymiarach; kapłaństwa: Kapłaństwo to nieustanne głoszenie Chrystusa.*

Prezentowane jest szeroko rozumiane życie parafialne: *W tej sztafecie pokoleń nadszedł czas, gdy to my spłacamy dług zaciągnięty wobec największego z rodu Słowian — stąd nasze studenckie wotum wdzięczności w postaci spektaklu; kościelna działalność charytatywna: To, czego chce Ojciec Święty ode mnie, to by nie czekać na biednych, którzy będą pukali do drzwi Watykanu, ale iść ich szukać, by przekraczać samego siebie; akcje, przedsięwzięcia itp. dla młodzieży i z jej udziałem: Młodzież poszła w świat z Orędziem Miłosierdzia; Światowe Dni Młodzieży stały się wielką barierą przeciw złu.*

Związki wielowyrazowe służą prezentowaniu kościoła jako budowli, dotyczy to architektury i sztuki sakralnej: *widok rozświetlonego wnętrza ołtarza, gdzie głównym elementem jest monstrancja w kształcie Matki Bożej tulącej do serca swojego Syna, sprawił, że u wielu pojawiły się łzy wzruszenia; Jako Żywy Pomnik Jana Pawła II; W filmie Mela Gibsona pojawia się szatan, który zgodnie z zamysłem reżysera, odgrywa rolę bardziej znaczącą, niż wydaje się nam na pierwszy rzut oka, a także dbałości o wygląd świątyni: Przywrócony blask świątyni.*

Wymiar etyczno-moralny i aksjologiczny

Wykorzystanie frazeologii w uobecnieniu w „Niedzieli” sfery etyczno-moralnej i aksjologicznej jest znaczące i wysoce frekwencyjne. Wymiar ten obejmuje przede wszystkim uwrażliwienie na konkretne problemy i czynniki, krąg istotnych wartości, wskazania określonych zagrożeń, szkodliwych przejawów czegoś, a także dawane konkretne wskazania.

Silnie akcentowana jest wrażliwość moralna, czułość sumienia: *idąc za głosem własnego sumienia; nie można jednak żyć z krzykiem sumienia, bo każde zło wypomina i oskarża; Oby śmierć tych niewinnych ludzi obudziła sumienia, oby poruszyła serca; budzić sumienia; Uznałam to za dobry znak, że w tych zawodach odzywa się sumienie; sumienia nie można odłożyć...; wygnane sumienie; prawość, moralność życia: Czystość serca jest sprawą dotyczącą każdej części naszego życia.* Na stronicach pisma zauważalne jest uwrażliwienie na konkretne sprawy, między innymi sygnalizowana jest wrażliwość na potrzeby innych: *spotkała się z odzewem w licznych sercach; na pomoc innym: niosła pomoc i dobre słowo; ludzie starsi, niedołężni, chorzy, ci, którym jest najtrudniej, którzy może znaleźli się na marginesie życia i oczekują pomocy; na cierpienie moralne: Jest też cierpienie skrzywdzonych pragnień, cierpienie zamrożonych marzeń i dogasających nadziei.*

Obszar istotnych wartości wypełnia między innymi prawda: *Właściwie całe życie toczy się wokół prawdy; prawda, która ujrzała światło dzienne; prawda zwykle nie leży pośrodku, tylko tam gdzie leży; czy da się zamknąć usta prawdzie; Media katolickie ostoją prawdy; prawdy nie można wyrwać z życia; Kryzys naszego świata polega na tym, że przestał szukać prawdy i jej źródeł — wyjaśnił rekolekcjonista; współpracownik prawdy; sprawiedliwość: Najkrótszą drogą do pokoju i bezpieczeństwa jest sprawiedliwość; dobro: Dziedziczenie dobra, bycie dobrym: Być dobrym jak chleb; miłość: Miłość to nie narkotyk, który uzależnia, który pachnie klejem i tak samo zniewala, jej oddziaływanie: przemieniająca siła miłości, a także miłość wobec nienawiści: Nienawiść i miłość nie mogą razem mieszkać; wolność: Ile w tych słowach wewnętrznej wolności!;*

pokój: *Posłaniec Pokoju*; praca: *Pragnienie pracy wpisane zostało w serce człowieka*; Można pytać, skąd Anna Maria czerpała siły do pracy ponad możliwości. W obszarze zasadniczych wartości mieści się też rodzina: *rodzina to najwspanialszy wynalazek Pana Boga*; nadal będziemy przedstawiać propozycje, aby umacniać rodziny i bronić dzieci. Właśnie zmieniamy bieg historii; macierzyństwo: *Kiedy kobieta odkrywa swoją kobiecość, dostrzega, że macierzyństwo jest szczytem kobiecości*; ojcostwo: *ojcostwo to górna półka dojrzałości mężczyzny*. Związki frazeologiczne pojawiają się w odniesieniach do ojczyzny: *Silna jest ta ojczyzna, w której większość obywateli to ludzie zdolni do trzeźwego myślenia, do krytycznego obserwowania rzeczywistości, do wyciągania logicznych wniosków z obserwacji życia*; do Polski i Polaków: *Chcę narodowi polskiemu podziękować z głębi serca*; *Polska opleciona różańcem*; *Polskie serca złączone kolędą*.

W związku z charakterem pisma wyrażenie wydatniane są przebaczenie: *Serce kamienne zmienia się, gdy rodzi się w nim przebaczenie*; miłosierdzie: *Miłosierdzie: jest podstawowym prawem, które mieszka w sercu każdego człowieka, gdy patrzy on szczerymi oczami na swojego brata, którego spotyka na drodze życia*; *iskry miłosierdzia posłane w świat*; *Miłosierdzie nie może być tylko pięknym słowem*; *nadzieja: wlać nadzieję w ich życie*; *Czyli mamy na czym budować naszą nadzieję?*; *mamy głęboką nadzieję*; *pasażerowie żyją nadzieją*; *radość: recepta na radość*.

Bogaty jest wachlarz wskazywanych zagrożeń: *Także dzisiaj pojawił się problem fałszywej nauki, szerzonej w sposób bardzo agresywny*; *zamiast faszerować młodych ludzi ideologią grzechu*; *Sekta jest jak zatrute ciastko, najpierw zachwyca, potem unicestwia*. Wysuwane są przestrogi przed szkodliwością określonych zarządzeń, posunięć, działań, uspienia wrażliwości, czujności w konkretnych sprawach, poczynaniach. Dotyczy to między innymi antywangelizacji: *Ostrzegł, że próbuje się Polskę uczynić swoistym poligonem antywangelizacji, mieszając wolność z bezpardonową swobodą i brakiem jakiegokolwiek kultury*; pseudokatolicej postawy: *pewne środowiska przybierają togi katolickości*; uzależnienia od hazardu: *hazard zabija*; demoralizacji dzieci: *żeby dziecko nie splamiał zły świat*; ingerencji w tradycyjną rodzinę: *życie rodzinne chwieje się w swych posiadach*; *kiedy w rodzinę uderzają pewne instytucje lub gdy zagraża jej niebezpieczeństwo płynące ze świata*; *Zamach na rodzinę*; umniejszania ludzkiej godności: *gwałt na ludzkiej godności*. Zauważalne jest wykorzystanie frazeologii do przedstawienia niepożądanych zjawisk w sferze życia społecznego, szczególnie w domenie relacji międzyludzkich. Zgubnym może okazać się między innymi zamykanie się, izolowanie od ludzi: *Nie możemy żyć samotnie, zamknięci w nas samych*; zanik kolędowania: *od kolęd nie powinno się odchodzić*; słabość systemu edukacyjnego: *Polski system edukacji zgubił gdzieś dziecko, zapomniał, że ma ono rodziców, którzy je wychowują*; problem bezrobocia: *bezrobotni nie*

mają jednak głosu; nietrafność wyborów: *Ale wtedy wybrałam pogoń za jakimś iluzorycznym uczuciem*; zanik refleksji moralnej: *Trwają próby łamania polskich sumień*; bezkrytyczne przyjmowanie spreparowanych informacji medialnych: *bo na co dzień karmisz się pokarmem świata bezbożnego, który media tak pięknie opakowują i reklamują*; zmiana rodzinnego modelu życia: *Rodzice żyją całkiem inaczej, robią majątek, albo sławę, albo forsę...*; nadmierna konsumpcyjność: *Współczesny człowiek w konsumpcji poszukuje źródeł zaspokojenia wszelkich pragnień, przyjemności i potwierdzenia swej ważności*; brak reakcji na nieuczciwe, kolidujące z prawem działania: *Nie ma reakcji na kolejne afery, na wyprzedaż majątku narodowego i potajemne, ogromne fortuny*; brak harmonii życia: *wywracały życie do góry nogami*.

Wraz z różnymi spostrzeżeniami, ważnymi pytaniami, na przykład *Chcesz, by twoje życie nabrało głębi?*, *Czy nie powinniśmy zdumiewać miłością?*, pojawiają się wskazania, porady: *Mam wziąć życie w swoje ręce i odważnie żyć*⁴.

Podsumowanie

Dokonany przegląd odkrywa właściwe dla prasy mechanizmy funkcjonowania frazeologii, ujawnia też właściwości specyficzne dla tygodnika „Niedziela”. Przeprowadzona analiza ukazuje osadzenie frazeologizmów, pozwala ustalić stopień ich stałości — wprowadzenie jednostek w postaci słownikowej oraz występowanie jednostek zmodyfikowanych wraz z uchwyceniem umotywowania i typów innowacji, odnotowywane jest też ich nacechowanie stylistycznie. W przedstawieniu obecności frazeologii na stronach pisma uwidacznia się wykorzystanie jednostek dobrze znanych, powszechnie używanych, a zarazem pomnażanie zasobu frazeologicznego — kreatywność, oryginalność związków wielowyrazowych.

Żywy nurt rozpatrywanego funkcjonowania frazeologii stanowią wskazania jej odniesień do rozmaitych kręgów tematycznych. Charakter oraz istotowość problemowo-treściowa tygodnika warunkują wyróżnienie fundamentalnego wymiaru religijnego, wyraźnie ukształtowanego wymiaru etyczno-moralnego i aksjologicznego, a także ilustracje domeny historycznej i obszaru społeczno-politycznego.

---

⁴ Frazeologizmy pojawiają się w „Niedzieli” również w tekstach odnoszących się do najróżniejszych kwestii życia społeczno-politycznego, w szczególności aktualnych, ważnych w danym czasie spraw i wydarzeń, a także w tekstach nawiązujących do historii Polski — odległej i najnowszej: *cały bohaterski bagaż polskich dziejów*. Ograniczenie miejsca nie pozwala omówić frazeologii w nadmienionych sferach szczegółowo, częściowo (z okresu 2012–2015) została ona przedstawiona w innej naszej pracy, zob. Wysochański 2017: 41–42.

Nakreślony syntetyczny obraz frazeologii w tygodniku „Niedziela” umożliwia uchwycenie faktycznego korzystania przez prasę katolicką z zasobu frazeologicznego polszczyzny, a zarazem potwierdza, że choć „w całym języku odzwierciedlają się sposoby konceptualizacji elementów świata i ogólniejsze prawidłowości organizujące jego obraz [...], frazeologia jest poziomem, na którym pewne aspekty językowego obrazu świata ujawniają się ze szczególną wyrazistością” (Pajdzińska 2006: 22).

Bibliografia

- Bąba S. (1980), *O frazeologii w języku współczesnej prasy (na materiale „Expressu Poznańskiego”)*, „Studia Polonistyczne” 7, s. 5–12.
- Bąba S. (1989), *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Poznań.
- Dziamska-Lenart G. (2002), *Frazeologiczne innowacje mieszane*, [w:] *Studia językoznawcze*, t. 1. *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, Szczecin, s. 39–53.
- Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A. (oprac.) (2005), *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, Warszawa.
- Koziara S. (2001), *Frazeologia biblijna w języku polskim*, Kraków.
- Koziara S. (2009), *Tradycyjne biblizmy a nowe polskie przekłady Pisma Świętego (ujęcie filologiczno-normatywne)*, Kraków.
- Lebda R. (2005), *Nowy słownik frazeologiczny*, Kraków.
- Majkowska G. (1988), *Klasyfikacja semantyczna zamierzonych modyfikacji związków frazeologicznych*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. 5, red. M. Basaj, D. Rytel, s. 143–163.
- Mıldner-Nieckowski P. (2003), *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- Pajdzińska A. (2006), *Studia frazeologiczne*, Łask.
- Skorupka S. (1967), *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa.
- Vysoczan’ski V. (2017), *Frazeologiya v gazetnoy interpretatsii deystvitel’nosti*, [w:] *Slavyanskaya frazeologiya v sovremennykh SMI (publitsisticheskiiy diskurs). Kollektivnaya monografiya*, red. Kh. Val’ter, V. M. Mokienko, Zh. Fink, Grayfsval’d-Sankt Peterburg-Zagreb, s. 37–44.
- Wysoczański W. (2015), *Frazeologia we współczesnej prasie katolickiej (na przykładzie tygodnika „Przewodnik Katolicki”)*, [w:] *Dialog z Tradycją. Język — komunikacja — kultura III*, red. R. Dźwigoł, I. Steczko, Kraków, s. 155–169.

Research insights on phraseology in contemporary Catholic press: Phraseology in the weekly *Niedziela*

Summary

The article concerns the functioning of phraseology in the weekly *Niedziela* in two main dimensions. Firstly, the analysis focuses on revealing the correctness of using the phraseological resource available in the Polish language regarding the aspects and ways of introducing phraseologisms into the magazine. The second research area relates to the specificity of the application and contexts in which phraseology occurs, aiming at distinguishing more important problem circles

along with the interpretative regularities of the reality presented through the prism of phraseology. A more complete overview covers the spheres of faith, religion and the sacred as well as the ethical-moral and axiological levels. The detected properties of the phraseology in the weekly *Niedziela* are in line with the research on phraseology in contemporary Catholic press.

Keywords: phraseology, phraseological innovations, phraseological neologisms, contemporary Catholic press